

INSON HUQUQ VA ERKINLIKLARINING TA'MINLASH SOHASIDA HUQUQIY TA'LIMNING O'RNI

Nazarov Ismoiljon Baxtiyor o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zMU Ijtimoiy fanlar fakulteti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi 4-kurs

ANNOTASIYA

Mazkur maqolada inson huquq va erkinliklarining ta'minlash sohasida huquqiy ta'limning o'rni ilmiy-nazariy tadqiq etilgan. Shuningdek, inson huquq va erkinliklarining ta'minlash sohasida huquqiy ta'limning o'rni va rolga qaratilgan ustuvor vazifalar atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, inson erkinligi, implementatsiya, majburiy mehnat, inson huquqlari deklaratsiyasi, konstitutsiyaviy islohot, malakaviy yuridik ta'lim.

Yer kurasidek ulkan ijtimoiy-siyosiy makonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash masalasi kun sayin dolzarblashib bormoqda. Jahonning ko'plab rivojlangan demokratik mamlakatlar qatorida, so'nggi yillarda yurtimizda ham inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishga aylanib bormoqda. Buni qabul qilinayotgan davlat dasturlari va qonun hujjatlar, mustaqil va odil sudlovni ta'minlash, majburiy mehnatdan voz kechish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar misolida ham bilishimiz mumkin. Bunga yaqol misol tariqasida so'ngi yillarda bolalar majburiy mehnati yurtimizga tugatilganligi va o'tmishning uzoq vaqtlaridagi qiynoq turlarini yo'q qilinganligini ta'kidlash mumkin. Yurtimizda amalga oshirilayotgan bunday islohatlar tag zamirida inson qadri uchunligi bosh maqsad qilib olinganligi, uning xalqimiz ongida va amaliy jarayonlarida ro'y berayotganligida ham ko'rishimiz mumkin. Inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash doirasida ham olib borilayotgan islohotlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyevning Yangi O'zbekiston – strategiyasi asarida alohida to'xtalib o'tilgan. Unga ko'ra: **“Eng asosiysi, bolalar mehnati va majburiy mehnat bartaraf etildi. Xalqaro va milliy hamkorlarimiz bilan paxta yig'im-terimi mavsumida bolalar mehnati va majburiy mehnatdan foydalanmaslik yuzasidan Milliy monitoring tizimi yaratildi. Ana shunday muhim qadamlarning natijalari jahon hamjamiyati tomonidan tan olinmoqda. Jumladan, jahonda Bolalar mehnatiga barham berish yili, deb e'lon qilingan 2021 –yilda ham doimiy**

hamkorimiz bo‘lgan Xalqaro mehnat tashkiloti bu boradagi sa’y-harakatlarimiz samarasini alohida e’tirof etmoqda”.[1]

Inson huquqlari va erkinliklarini ta’minlash – konstitutsiyaviy islohotlarning ajralmas qismi bo‘lib, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida, bir qator davlatlarning konstitutsiyalarida, inson huquqlari bo‘yicha xalqaro va mintaqaviy shartnomalardagi normalar implementatsiya¹ qilingan. Inson huquqlarini himoya qilishning samarali tizimini mustahkamlash maqsadida Konstitutsiyada bolalarning majburiy mehnatiga barham berish, nogironligi bor bo‘lgan shaxslar, keksa avlod vakillarining huquqlarini himoya qilish masalalarini mustahkamlab qo‘yish, shuningdek, inson huquqlari bo‘yicha milliy institutlarning maqomi va vakolatlari to‘g‘risidagi qoidalar o‘z aksini topishini amalda ko‘rishimiz mumkin.

Inson huquqlari va erkinliklarining ta’minlashning eng samarali va ta’sirchan yo‘li bu inson huquqlari ta’limidir. Shu bilan birga huquqiy ta’limda xalqaro inson huquqlari markazlarining amaliy jarayonlari va nazariy bilimlarini izchil va to‘liq kiritish ham ancha samarali bo‘ladi. Chunki ta’lim, xususan, huquqiy ta’lim sabab jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyat yuksaladi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat yuksalgan jamiyatda. Inson huquqlarini paymon qiluvchi uning erkinligiga soya soluvchi omillarga va ta’sirlarga yo‘l qo‘yilmaydi.

Zamonaviy demokratiya boshqacha qilib aytganda fuqarolik jamiyati eng avvalo inson sha’ni va qadr qiymati daxlsiz muqaddas hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 13-moddasida jamiyatimizdagi demokratik prinsiplar va inson huquqlariga oid normalar belgilab qo‘yilgan. Unga ko‘ra: **“O‘zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko‘ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmatini va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hioblanadi.**

Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi.”[2]

Bundan tashqari 2020-yil 20-iyunda qabul qilingan inson huquqlari bo‘yicha milliy strategiya va 2023-yil 7-fevralda PQ-46-son Prezidentimizning qarori bilan tasdiqlangan inson huquqlari sohasidagi milliy ta’lim dasturi singari me’yoriy hujjatlar ayni inson huquqlari va erkinliklarining ta’minlashning qonuniy asoslarini mustahkamlaydi.

Yana bir nozik masala ayollar huquqlarini ta’minlash ularni turli kamsitishlar va zo‘ravonlikdan himoyalashdir. Yangilanayotgan O‘zbekiston taraqqiyotida xotin qizlar huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta’minlashga yuksak e’tibor qaratilmoqda. Xususan 2023-yilgacha gender tengligini ta’minlash strategiyasi doirasida xotin qizlar

¹ IMPLEMENTATSIYA – qonun yoki qarorni amalda joriy qilish(Milliycha.uz)

va erkaklar jamiyat hayotining turli sohalarida teng huquqli bo'lishi va faoliyat yuritishiga bir xil shart sharoitlar yaratib berilmoqda.

Inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash bo'yicha Respublikamizda amalga oshirilayotgan barcha ishlar inson huquqlari bo'yicha xalqaro normalar va prinsiplarga muvofiq olib borilmoqda. Misol uchun O'zbekiston mustaqillikka erishgach ilk ratifikatsiya qilgan hujjati bu – "Inson huquqlari bo'yicha umumjahon deklaratsiyasi." Ushbu deklaratsiyaning **6-moddasiga ko'ra: "Har bir inson qayerda bo'lishidan qat'i nazar, o'zining huquq sub'ekti sifatida tan olinishiga haqli".**[3] Huquq subyekti bo'lgan har bir inson daxlsizdir. Uning ijtimoiy muhofazasi qonun bilan kafolatlanadi. Jahonning ko'plab mamlakatlari qonunchiligi eng avvalo inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash asosida yaratiladi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning huquqiy ta'limsiz imkoni yo'qdir. Chunki huquqiy ta'lim insonga huquqiy o'zligini tanishni o'rgatuvchi jarayon bo'lib huquqiy munosabatlarni barqaror bo'lishida xizmat qiladi. Bugungi kunda milliy ta'lim tizimida huquqiy fanlarni o'qitish va huquqiy ta'lim berish masalasi ustuvor ahamiyatga ega hisoblanadi. Afsuski, huquqiy ta'limga oid ayrim muammolar mavjud. Birinchidan, fuqarolar orasida o'z haq huquqlarini bilmaslik, shuningdek ba'zi fuqarolar haq huquqlarini bilsalarda talab qilishda qo'rquv stratipini borligi huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasini tushuruvchi omil hisoblanadi. Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa hollarda fuqarolarning firibgarlarga aldanishi bu ularning huquqiy savodxonligining pastligini ko'rsatadi. Uchinchidan, inson huquq va erkinliklarining ta'minlash maqsadida aholi bilan tizimli va manzilli huquqiy targ'ibot ishlari yetarlicha olib borilmayotganligi. To'rtinchidan, huquqiy ta'lim sohasida malakali yuridik kadrlarning yetishmasligi va huquqiy tadqiqot ishlaridagi passivlik. Beshinchidan, internet jahon tarmog'ida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatining yuksaltirish va huquqiy ta'lim bilan bog'liq media kontentlarning yetarli emasligi. Ushbu muammolarni bartaraf etish va salbiy huquqiy oqibatlarini tug'diruvchi holatlarni oldini olishning birdan bir yo'li bu huquqiy ta'limdir. Xulosa qilib aytilganda, inson huquqlari va erkinliklari ta'minlash tizimining huquqiy asoslari huquq ta'limining asosiy ustunlaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham yuqorida sanab o'tilgan omillar natijasida huquqiy ta'lim jarayonining rivojlantirish orqali inson huquqlar va erkinlik ta'minlash tizimi rivojlana olishini xulosa qila olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – T.: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2022. 117-bet.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 13-modda. – T.: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2023-yil.
3. “Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi” 6-moddasi. 1948-yil 10-dekabr.
4. Muhammadieva, O. Zairov, A. (2023). IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNI O‘QITISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Ijtimoiy –gumanitar fanlarning dolzarb masalalari, Xalqaro simpozium materiallari, 451-457.
<https://doi.org/10.24412/2181-1385-2023-2-451-457>